

Koncepcja podręcznika z ćwiczeniami do fonetyki i fonologii języka niemieckiego

Konzept eines Lehrbuchs mit Übungen zur deutschen Phonetik und Phonologie

In diesem Beitrag wird der Versuch unternommen, das Konzept eines in erster Linie für polnische Studierende gedachten Übungsbuches für deutsche Phonetik und Phonologie vorzustellen. Den Ausgangspunkt der Überlegungen bildet auf der einen Seite der Bezug auf eine Phonetik-Umfrage unter Studierenden und auf der anderen Seite ein kurzer Überblick über ausgewählte bereits erschienene Lehr- und Übungsbücher für deutsche Phonetik und Phonologie. Einen weiteren Ansatzpunkt bilden eigene didaktische Erfahrungen im Rahmen des Phonetik- und Phonologie-Unterrichts im universitären Bereich. All das stellt eine Grundlage für die Erarbeitung des Konzeptes dieses Übungsbuches dar. Abschließend werden dessen Grundannahmen und ein Vorschlag zur Übungstypologie samt Beispielen präsentiert.

Schlüsselwörter: deutsche Phonetik, Phonologie, Lehrbuch, Übungsbuch, polnische Deutschlerner

The Concept of a Text- and Workbook for German Phonetics and Phonology

This paper attempts to present the concept of a text- and workbook for German phonetics and phonology intended in the first place for Polish students. The starting point for the considerations is – on the one hand – the reference to a phonetics survey among students and – on the other hand – a brief overview of selected textbooks and workbooks for German phonetics and phonology which have already been published. Another starting point is my didactic experience in teaching phonetics and phonology at the university level. All of this provides a basis for developing a concept of this text- and workbook. Finally, its assumptions and suggestions for an exercise typology including examples are presented.

Keywords: German phonetics, phonology, textbook, workbook, Polish learners of German

Author: Miłosz Woźniak, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, al. Niepodległości 4, 61-874 Poznań, Poland, e-mail: miłosz.wozniak@amu.edu.pl

Received: 7.11.2023

Accepted: 30.11.2023

1. Wstęp

Fonetyka i fonologia z elementami grafematyki należą – w ramach bloku zajęć językoznawczych – do przedmiotów kierunkowych na studiach filologicznych. Jak z pewnym zaskoczeniem zauważają Altmann/Ziegenhain (por. 2010: 14), nie są to jednak zagadnienia często pojawiające się na egzaminach końcowych. Nierzadko są wypierane przez „bardziej atrakcyjne” działy jak składnia czy słowotwórstwo. Z drugiej strony wiedza i kompetencje fonetyczne – w tym przypadku odnośnie do języka niemieckiego – przekładają się bezpośrednio na jakość komunikacji, zarówno wśród osób

znających język na poziomie koniecznym do utrzymywania kontaktów zawodowych czy prywatnych, jak i wśród osób, które opanowały język na wysoko zaawansowanym poziomie filologicznym. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że na różnych etapach edukacyjnych nierzadko brak jest czasu i możliwości, by w zadowalającym zakresie zajmować się realizacją foniczną języka. Hirschfeld (por. 2001: 872–873) upatruje tego we wprowadzonych w latach 70. ubiegłego stulecia metodach komunikacyjnych, za-uważa przy tym jednak trwającą od lat 90. pozytywną tendencję i ponowne nakierowanie uwagi na zagadnienia fonetyczne. Też o zbyt małej roli fonetyki potwierdzają również sami studenci. W roku akademickim 2021/2022 została przeprowadzona wśród ponad 200 studentek i studentów Instytutu Filologii Germańskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu anonimowa ankieta dotycząca wybranych aspektów wymowy języka niemieckiego. Ankietowani reprezentowali studia licencjackie stacjonarne i niestacjonarne oraz studia magisterskie stacjonarne i niestacjonarne na kierunku „Filologia germańska”, a także stacjonarne studia magisterskie na kierunku „Język niemiecki i komunikacja w biznesie”. Wśród ankietowanych studentów studiów I stopnia znalazły się także osoby rozpoczynające naukę od poziomu A1 lub A2. Celem ankiety było poznanie perspektywy studenckiej dotyczącej tematyki wymowy. Ankieta została podzielona na następujących sześć części:

- część 1: ogólne pytania dotyczące doświadczeń z fonetyką i samooceny w tym zakresie;
- część 2: system samogłoskowy języka niemieckiego;
- część 3: system spółgłoskowy języka niemieckiego;
- część 4: pytania dotyczące aspektów koartykulacyjnych i suprasegmentalnych;
- część 5: pytania dotyczące czynników wpływających negatywnie na wymowę języka niemieckiego;
- część 6: tak zwane wolne głosy.

Chociaż szczegółowe wyniki ankiety zostały już przedstawione i skomentowane (por. Woźniak 2022), to w tym miejscu warto jednak ponownie wskazać na kilka wybranych aspektów. Jeśli chodzi o typowe obszary sprawiające trudności, to odpowiedzi uzyskane od studiujących potwierdziły wymieniane w odnośnej literaturze zagadnienia potencjalnie problemowe (por. na przykład Domińczak 1993: 17–22, Grzeszczakowska-Pawlikowska 2012: 187–194, Tworek 2012 oraz Hirschfeld/Reinke 2018: 204), zarówno na płaszczyźnie segmentalnej jak i – co było jeszcze wyraźniejsze – suprasegmentalnej. Wielu ankietowanych zwróciło uwagę na niewielką rolę przypisywaną fonetyce podczas nauki języków obcych. 83 % wszystkich pytanych uznało, że ten fakt ma największy negatywny wpływ na możliwość nauczenia się poprawnej wymowy. Jako dalsze powody wymieniono negatywne wzorce z języka ojczystego (78 % badanych) oraz zbyt rzadki kontakt z rodzimymi użytkownikami języka niemieckiego (66 % badanych). Wiele osób w tak zwanych wolnych głosach zauważyło, że nie wszyscy prowadzący zajęcia poprawiają błędy fonetyczne popełniane przez uczniów i studentów. Taki wynik przeprowadzonej ankiety jasno wskazuje, że istnieje

konieczność przypisania fonetyce – nie tylko na poziomie uniwersyteckim – jeszcze istotniejszej roli podczas uczenia się i nauczania języka obcego.

Z drugiej strony na rynku książek tradycyjnych i elektronicznych znajdziemy liczne pozycje do fonetyki i fonologii języka niemieckiego przeznaczone dla osób uczących się języka niemieckiego jako obcego. Przeważają przy tym publikacje niemieckojęzyczne. Porównanie katalogów bibliotecznych uniwersytetów polskich i niemieckich, na których oferowana jest filologia germańska, niestety wypada zazwyczaj na niekorzyść uniwersytetów polskich, gdzie dostępność takich publikacji, zarówno w wersji papierowej jak i elektronicznej, jest nadal mniejsza.

Fakt przewagi liczebnej publikacji niemieckojęzycznych w kontekście utrzymującej się już od kilkunastu lat tendencji dotyczącej nauki i nauczania języka niemieckiego, na którą zwraca uwagę między innymi Grzeszczakowska-Pawlikowska (2012), jest tym bardziej niekorzystny. Otóż język niemiecki stał się drugim językiem obcym po języku angielskim jako pierwszym języku obcym. Uczący się języka niemieckiego, także podczas studiów filologicznych, rozpoczynają jego naukę nie zawsze od poziomu zaawansowanego, lecz na przykład od poziomu A1 albo A2. Dla tej – coraz liczniejszej – grupy docelowej podręczniki opisujące zagadnienia fonetyczne i fonologiczne w języku niemieckim mogą w początkowej fazie stanowić zbyt duże wyzwanie.

2. Omówienie wybranych polskojęzycznych podręczników dotyczących fonetyki i fonologii języka niemieckiego

Wspomniana powyżej zmiana implikuje zatem konieczność publikowania w języku polskim. Jeśli chodzi o podręczniki akademickie do fonetyki i fonologii języka niemieckiego napisane w języku polskim, to można tutaj wymienić przede wszystkim wielokrotnie wznawianą pozycję Morcińca i Prędoty (por. np. Morciniec/Prędota 2005). W publikacji czytelnik znajdzie wstęp teoretyczny dotyczący wymowy niemieckiej oraz narządów mowy; następnie szczegółowo prezentowane są zagadnienia dotyczące głosek, upodobnień, akcentuacji, intonacji i wymowy wyrazów pochodzenia obcego, a wszystko to jest uzupełnione uwagami kontrastywnymi. Całość zamykają liczne ćwiczenia odnoszące się przede wszystkim do poszczególnych par samogłoskowych i spółgłoskowych. Podręcznik korzysta z zapisu fonetycznego według standardu API, przy czym prezentowane transkrypcje ograniczono wyłącznie do poziomu wyrazu. Brak jest przykładów transkrypcji fraz, zdań czy całych wypowiedzi oraz ćwiczeń transkrypcyjnych jako takich.

Kolejną pozycją jest publikacja Darskiego (por. Darski 2015: rozdz. 2 i 11). Ta polskojęzyczna gramatyka, bazująca na opracowanym i opublikowanym wcześniej w języku niemieckim modelu (por. np. Darski 2004), opisuje poza fonetyką i fonologią inne działy gramatyczne jak morfologia czy składnia. W tej publikacji stosowany jest zapis fonetyczny proponowany przez autorów najnowszej wersji słownika wymowy „Deutsches Aussprachewörterbuch” z 2009 roku (por. Krech/Stock/Hirschfeld/

Anders 2009). Tematy fonetyczne omawiane są nie tak szeroko, jak w przypadku pierwszej wymienionej tutaj publikacji i nie zawierają ćwiczeń; zawarto także uwagi kontrastywne niemiecko-polskie. Również tutaj brak jest transkrypcji fonetycznej większych jednostek.

Zbiór ćwiczeń fonetycznych – w dużej mierze opierający się na parach wyrazowych – prezentowany jest w publikacji pt. „Wymowa niemiecka” (por. Tertel 1991). Podobnie, jak w przypadku omawianych wcześniej pozycji, zapis fonetyczny stosowany jest wyłącznie do poziomu wyrazu. Pewne zastrzeżenia można mieć do braku w transkrypcji fonetycznej zwokalizowanego niesylabicznego [ɐ] (np. na stronie 89 wyraz <Kultur> zapisano w następujący sposób: [kol'tu:r]). Podobnie postępuje Bęza w publikacji „ABC der deutschen Phonetik” (na przykład na stronie 10 wyraz <mir> zapisano w następujący sposób: [mi:r]) (por. Bęza 2020).

Ponadto liczne ćwiczenia fonetyczne oraz szeroki komentarz glottodydaktyczny oferuje publikacja Domińczaka (1993). Stosowany jest konsekwentnie zapis fonetyczny IPA, jednak również i tutaj nie wychodzi on ponad poziom wyrazu.

W skróconej, tabelarycznej formie informacje dotyczące fonetyki oraz grafematyki można znaleźć także między innymi w „Zwięzłej gramatyce języka niemieckiego” (por. Dewitzowa/Płaczkowska 1997: 12–41) czy w „Gramatyce funkcjonalnej języka niemieckiego” (por. Czochrański 1994: 33–84).

Ten krótki i zapewne niekompletny przegląd polskojęzycznych publikacji dotyczących fonetyki i fonologii języka niemieckiego – zarówno w formie podręczników akademickich jak i publikacji dla szerszego grona odbiorców – pokazuje, że na pewno elementem, o który warto byłoby rozszerzyć tego rodzaju publikacje, jest jeszcze większe skupienie się na prozodii i koartykulacji, przy czym jest to zadanie niełatwe, ponieważ na tej płaszczyźnie mamy do czynienia z licznymi zjawiskami idiolektalnymi.

3. Koncepcja podręcznika z ćwiczeniami do fonetyki języka niemieckiego

Planowany podręcznik ćwiczeniowy jest rozumiany jako uzupełnienie istniejącej już oferty podręczników akademickich do fonetyki i fonologii języka niemieckiego. Poniżej zostaną przedstawione jego podstawowe założenia.

3.1 Grupa docelowa

Podstawowymi odbiorcami publikacji będą studenci i studentki germanistyki i innych kierunków filologicznych z podstawowym językiem niemieckim. Dodatkową grupą docelową mogą być wszyscy inni zainteresowani, uczący się języka niemieckiego.

3.2 Język publikacji

Biorąc pod uwagę aspekty wymienione w poprzednim podpunkcie oraz powyżej, we wstępie, należałoby sformułować część opisową podręcznika oraz polecenia w języku

polskim. Uzupełnieniem będzie dwujęzyczna terminologia oraz polsko-niemiecko-angielski glosariusz ważnych pojęć językoznawczych pojawiających się w książce. To z kolei będzie pomocą dla czytelników chcących zaznajomić się z tematyką w publikacjach obcojęzycznych.

3.3 Relacja teoria – praktyka

Opisy teoretyczne zostaną ograniczone do niezbędnego minimum. Każdy omawiany zakres tematyczny zostanie zakończony odnośnikami do literatury specjalistycznej w języku polskim, niemieckim i angielskim, opisującej dane zagadnienie. Jeśli chodzi o prezentowaną tematykę, to będzie ona odpowiadała zagadnieniom omawianym podczas zajęć z gramatyki opisowej języka niemieckiego. Jako punkt wyjścia można przyjąć następujące zakresy:

- podstawowe pojęcia fonetyki i fonologii,
- artykulacja,
- płaszczyzna segmentalna 1: samogłoski,
- płaszczyzna segmentalna 2: spółgłoski,
- prozodia,
- koartykulacja,
- korzystanie ze słowników wymowy i transkrypcja fonetyczna.

Istotnym elementem każdego fragmentu będą ćwiczenia oraz odpowiedzi do nich zawierające dodatkowo potrzebne komentarze i wskazówki. Typologia ćwiczeń wraz z wybranymi przykładami zostanie zaprezentowana poniżej w punkcie 4. Wiele ćwiczeń zostało wypróbowanych podczas prowadzonych przeze mnie zajęć.

3.4 Ważna rola koartykulacji i płaszczyzny suprasegmentalnej

Ponieważ aspekty dotyczące płaszczyzny suprasegmentalnej i koartykulacji w ramach omawianej tematyki są zaliczane do zagadnień najbardziej złożonych i tym samym relatywnie problematycznych, musi mieć to odzwierciedlenie w liczbie ćwiczeń i wyjaśnień do tego zakresu. Konieczność szczególnego zajęcia się tym obrębem podkreślają między innymi Dieling/Hirschfeld, postulując „intonację przed artykulacją” (por. woryginalie: „Intonation vor Artikulation”) (Dieling/Hirschfeld 2000: 32–34).

3.5 Zapis fonetyczny IPA

Konsekwentnie wprowadzany oraz stosowany będzie zapis fonetyczny zgodny ze standardem stosowanym w słowniku wymowy Krech/Stock/Hirschfeld/Anders (2009). Ponadto zaplanowane zostaną osobne ćwiczenia transkrypcyjne. Ponieważ zapis fonetyczny proponowany przez inne słowniki wymowy różni się pewnymi elementami, zostanie zaproponowane porównanie, tak by osoby korzystające na co dzień z innych słowników, mogły – po zapoznaniu się z różnicami – bez większych komplikacji korzystać z zapisu według Krech/Stock/Hirschfeld/Anders (2009).

3.6 Materiał audio

Wybrane przykłady w postaci wyrazów, zdań i tekstów zostaną zaprezentowane także w postaci nagrań wykonanych przez rodzimych użytkowników języka niemieckiego. Da to czytelnikom m.in. możliwość autoewaluacji.

4. Proponowana typologia ćwiczeń

Ponieważ podręcznik został przewidziany w pierwszej kolejności dla dość jasno sprecyzowanej grupy adresatów, a mianowicie dla osób studiujących filologię, można łatwo zakreślić rodzaj i stopień trudności ćwiczeń. Preferowane rodzaje zadań będą zapewne podyktowane także przez tematykę danego rozdziału. Aby jednak uporządkować ćwiczenia i sprawić, by były one przydatne także dla szerszej grupy adresatów, podzielono je – niezależnie od przynależności do danego rozdziału – według dodatkowych kategorii. Zostaną one opisane w dalszych podpunktach, będąc jednocześnie podsumowaniem niniejszego tekstu. Zaproponowane poniżej nazewnictwo kategorii jest sekundarne i w ostatecznej wersji może zostać zastąpione alternatywnymi określeniami lub wyróżnione jeszcze innymi metodami, na przykład za pomocą typografii. Przy każdej kategorii zostaną zaprezentowane także przykładowe polecenia.

4.1 Kategoria A (ćwiczenia sprawdzające wiedzę teoretyczną)

To ćwiczenia sprawdzające wiedzę teoretyczną z omawianych zakresów tematycznych. Mogą zostać potraktowane jako pytania kontrolne. Są tym samym punktem wyjścia do dalszych ćwiczeń ukierunkowanych bardziej praktycznie. To bardzo obszerna kategoria, pytania dotyczące wiedzy teoretycznej można odnieść do wszystkich tematów omawianych w ramach fonetyki i fonologii. Poniżej trzy przykłady; pierwszy z nich odnosi się do artykulacji, drugi do samogłosek, a trzeci do spółgłosek.

Zadanie xx:

Proszę wymienić organy subglotalne i opisać ich rolę odnośnie do artykulacji.

Zadanie xx:

Proszę opisać poniższe samogłoski według poznanych zmiennych kryteriów. Dodatkowo proszę zdecydować, w którym z podanych słów występuje wskazana głoska:

[ɔ]

a. *Nonne*

b. *Wohnung*

c. *Dom*

Zadanie xx:

Proszę wymienić cechy wspólne następujących par spółgłoskowych:

[k] : [b]

4.2 Kategoria B (ćwiczenia sprawdzające szeroko rozumianą transkrypcję)

Za pomocą ćwiczeń transkrypcyjnych można trenować nie tylko samą transkrypcję, lecz także sprawdzić na przykład wiedzę dotyczącą zasad wymowy. Ponieważ ta kategoria jest bardzo obszerna i charakteryzuje się różnym stopniem zaawansowania, zostały wprowadzone następujące podkategorie:

4.2.1 Kategoria B.1. (ćwiczenia sprawdzające symbole IPA)

Do tej kategorii zaliczają się podstawowe ćwiczenia sprawdzające umiejętność rozpoznawania i samodzielnego stosowania podstawowych symboli fonetycznych oraz znaków diakrytycznych. Poniżej przykładowe zadanie utrwalające symbole reprezentujące samogłoski niemieckie.

<Fuß> [f__s]
 <schnell> [ʃn__l]
 <Universalität> [ʔ__n__v__z__l__t__t]

4.2.2 Kategoria B.2. (ćwiczenia sprawdzające transkrypcję wyrazów)

To ćwiczenia podobne do kategorii B.1., lecz o wyższym poziomie trudności. Zaprezentowany przykład sprawdza dodatkowo wiedzę dotyczącą akcentowania złożeń.

Zadanie xx:

Proszę przetranskrybować słowa i zaznaczyć akcenty wyrazowe:

<Weißstorch>
 <Hänge-Birke>
 <Wanderfalke>
 <Eichhörnchen>
 <Buntspecht>

4.2.3 Kategoria B.3.

(ćwiczenia sprawdzające transkrypcję zdań, fraz i tekstów)

To rozszerzenie zadań z kategorii B.1. i B.2. o większe jednostki językowe, tym samym są to zadania o dużym stopniu trudności i złożoności, ponieważ sprawdzają wiele aspektów na raz (na przykład asymilacje, akcenty i intonację).

Zadanie xx:

Proszę przetranskrygować zdania, zwracając uwagę na akcent, asymilacje i intonacje.

<Ich weiß, dass das Wetter heute schön ist.>
 <Weißt du vielleicht, wie das Wetter am Wochenende ist?>
 <Ist das vegetarisch?>
 <Warum isst du vegetarisch?>

4.2.4 Kategoria B.4. (ćwiczenia sprawdzające relację fonem–grafem)

Te ćwiczenia, przydatne szczególnie przy omawianiu płaszczyzny segmentalnej, sprawdzają bardzo ważną relację między mową a pismem. Ponieważ jeden fonem może być reprezentowany w piśmie przez kilka grafemów, a jeden grafem może mieć kilka reprezentujących go fonemów, warto wyróżnić tę kategorię jako osobną i bardzo ważną. Poniżej zaprezentowany został wycinek zadania dotyczącego relacji fonem–grafem w odniesieniu do samogłosek.

Zadanie xx:

Proszę przyporządkować głoskom odpowiadające im grafemy oraz przykładowe słowa, a następnie je przetranskrybować

Grupa	Głoska	Grafem(y)	Przykład	transkrypcja
i-Laute	i:	<i>	<wir>	<vi:ʁ>
	i			
	i			
	î			
<î> <i> <ieh> <i> <ie> <i> <ih>				
<ihr> <Kommunikation> <ziehen> <wir> <Kind> <Direktor> <Spiel>				

4.3 Kategoria C (ćwiczenia związane z nagraniami do książki)

Tutaj także został zaproponowany podział na dwie podkategorie.

4.3.1 Kategoria C.1. (ćwiczenia imitujące)

Ćwiczenia imitujące – choć niedoskonałe – są przynajmniej dla części uczących się zachętą do własnej produkcji i autoewaluacji. Podsumowanie każdego rozdziału stanowić będą – zależnie od omawianej tematyki – listy wyrazów lub całe zdania obrazujące omawiane fenomeny. Nagrania zostaną wykonane przez rodzimych użytkowników języka niemieckiego.

4.3.2 Kategoria C.2. (ćwiczenia receptywne)

Ten wariant ćwiczeń nakładania do treningu rozumienia ze słuchu. Poniżej przykładowe zadanie dotyczące samogłosek.

Zadanie xx:

Proszę zdecydować, które słowo wymawia lektor:

- <Mitte> czy <Miete>?
- <biete> czy <bitte>?
- <Hölle> czy <Hülle>?
- <Polen> czy <Pollen>?

5. Kategoria D (dodatkowe ćwiczenia transkrypcyjne)

Ostatnia grupa ćwiczeń będzie stanowiła jednocześnie osobny, dodatkowy, rozdział. Nie będą w nim omawiane nowe zagadnienia, lecz znajdą się tam dalsze przykłady przeznaczone do transkrypcji. Możliwość ich grupowania jest tutaj praktycznie nieograniczona. Poniżej kilka możliwości pogrupowania materiału przeznaczonego do transkrypcji:

- formy fleksyjne czasowników (rzadko spotykane w słownikach wymowy);
- zamknięte grupy słów funkcyjnych (na przykład przyimki, także w formach fleksyjnych);
- liczebniki;
- przekleństwa;
- homofony i homografy;
- „wyjątki”, których z perspektywy synchronicznej nie da się wyjaśnić;
- grupy tematyczne (np. pory roku, czynności, potrawy, zabawy, flora i fauna itd.).

Zgodnie z przyjętą dla całej publikacji zasadą, i tutaj pojawią się wyczerpujące odpowiedzi i komentarze.

Wykaz literatury

- ALTMANN, Hans i Ute ZIEGENHAIN. *Prüfungswissen Phonologie, Phonologie und Graphemik*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2010. <https://elibrary.utb.de/action/showBook?doi=10.36198%2F9783838533230>. 21.3.2023.
- BĘZA, Stanisław. *ABC der deutschen Phonetik*. Warszawa: Poltext, 2020. Print
- CZOCHRALSKI, Jan. *Gramatyka funkcjonalna języka niemieckiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1994. Print.
- DARSKI, Józef. *Linguistisches Analysemodell. Definitionen grundlegender grammatischer Begriffe. 2., völlig neu bearbeitete und ergänzte Auflage*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2004. Print.
- DARSKI, Józef. *Gramatyka niemiecka z uwagami konfrontatywnymi*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2015. <http://hdl.handle.net/10593/12730>. 30.8.2023.
- DEWITZOWA, Wanda i Barbara PEŁACZKOWSKA. *Zwężła gramatyka języka niemieckiego*. Warszawa: PWN, 1997. Print.
- DIELING, Helga i Ursula HIRSCHFELD. *Phonetik lehren und lernen*. München et al.: Langenscheidt, 2000. Print.
- DOMIŃCZAK, Henryk. *Wymowa w nauce języka niemieckiego. Koncepcje – metody – ćwiczenia*. Warszawa: WSiP, 1993. Print.
- GRZESZCZAKOWSKA-PAWLIKOWSKA, Beata. „Das Problem der Interferenz im Bereich der Aussprache bei polnischen Deutsch-nach-Englisch-Lernern“. *Convivium. Germanistisches Jahrbuch Polen*, 2012: 341–374. <https://doi.org/10.18778/2196-8403.2012.10>. 21.3.2023.
- HIRSCHFELD, Ursula. „Vermittlung der Phonetik“. *Deutsch als Fremdsprache. Ein internationales Handbuch. 2. Halbband*. Red. Gerhard Helbig, Lutz Götze, Gert Henrici i Hans-Jürgen Krumm. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2001, 872–879. Print.

- HIRSCHFELD, Ursula i Kerstin REINKE. *Phonetik im Fach Deutsch als Fremd- und Zweitsprache: unter Berücksichtigung des Verhältnisses von Orthografie und Phonetik*. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2018. Print.
- KRECH, Eva-Maria, Eberhard STOCK, Ursula HIRSCHFELD i Lutz Christian ANDERS. *Deutsches Aussprachewörterbuch*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2009. Print.
- MORCINIEC, Norbert i Stanisław PRĘDOTA. *Podręcznik wymowy niemieckiej*. Warszawa: PWN, 2005. Print.
- TERTEL, Rozemaria Krystyna. *Wymowa niemiecka*. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1991. Print.
- TWOREK, Artur. *Einführung in die deutsch-polnische vergleichende Phonetik*. Dresden, Wrocław: Neisse Verlag, 2012. Print.
- WOŹNIAK, Miłosz. „Deutsche Phonetik aus studentischer Perspektive. Präsentation der Ergebnisse einer Umfrage unter Germanistik-Studierenden der Adam-Mickiewicz-Universität Poznań“. *Convivium. Germanistisches Jahrbuch Polen* (2022): 145–169. <https://doi.org/10.18778/2196-8403.2022.08.30.8.2023>.

ZITIERNACHWEIS:

- WOŹNIAK, Miłosz. „Koncepcja podręcznika z ćwiczeniami do fonetyki i fonologii języka niemieckiego“, *Linguistische Treffen in Wrocław* 24, 2023 (II): 467–476. DOI: 10.23817/lingtreff.24-32.